

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Eén met God

En niet alleen voor dezen, maar ook voor wie door hun woord in Mij geloven vraag Ik :

dat ze allen één mogen zijn ;

dat, zoals Gij, Vader, in Mij en Ik in U, zo ook zij in Ons mogen zijn ;

opdat de wereld gelove, dat Gij Mij hebt gezonden

en (dat) Ik de heerlijkheid, die Gij Mij gegeven hebt, hun heb gegeven ;

dat ze één mogen zijn ;

dat, zoals Wij één zijn, (zo ook zij) - Ik in hen en Gij in Mij - volslagen tot één mogen zijn ;

opdat de wereld inzie, dat Gij Mij hebt gezonden

en (dat) Gij hen hebt liefgehad, zoals Gij Mij hebt liefgehad.

(Joh. 17 : 20—23).

(I)

De Heere Jezus staat op het punt deze aarde te verlaten en te gaan tot den Vader (Joh. 13 : 1). Hij keert terug naar de plaats vanwaar Hij gekomen is. Voor de laatste maal heeft Hij gesproken tot Zijn discipelen; tot 'de kring die de Vader Hem gegeven heeft', zoals ze in vs. 6 genoemd worden. En het allerlaatste wat Jezus voor hen doet, is : bidden.

Het is een zorgvuldig gebed. Hij die Zijn discipelen gewaarschuwd heeft. voor 'een ijdel verhaal van woorden', heeft ook zelf Zich daarvoor wel gewacht. Sober en wel geordend is wat de evangelist Johannes ons hier optekent.

Na gewezen te hebben op Zijn eigen trouw jegens den Vader ter rechtvaardiging van Zijn verzoek (vs. 4), komt de Heiland in vss. 6—8 op de vrucht die Zijn arbeid onder Zijn discipelen heeft gehad. En daaraan ontleent Hij mede de vrijmoedigheid, óók voor hen te vragen.

Nauwkeurig worden de beperkingen aangegeven : voor hén pleit Hij, niet voor de wereld (vs. 9) ; om hun bewaring in de wereld gaat Zijn gebed op, niet dat zij uit de wereld mogen worden weggenomen (vs. 15).

Naast deze beperkingen geeft Jezus aan het gebed ook een uitbreiding (vs. 20) : niet louter voor Zijn discipelen vraagt Hij, maar ook voor wie door hun woord in Hem geloven. Die allen moeten één zijn.

Het is tevens een dringend gebed. Dat blijkt wel uit de herhalingen. Niet minder dan vier maal komt de bede om de éénheid

DE BETEKENIS VAN DE HEILIGE SCHRIFT

De gewijde geschriften tonen aan, dat God van den beginne af aan zorg heeft gedragen voor zijn kerk ; dat Hij altijd een rechtvaardig wreker geweest is voor degenen die zich om hulp en bescherming tot Hem wendden ; dat Hij genadig en tot verzoening genegen was voor ellendige zondaren en door ons op deze wijze in het geloof te oefenen, ons tot boven den hemel verheffen.

CALVIJN.

van Zijn discipelen den Heiland over de lippen. En twee maal vinden we de doelstelling uitgedrukt („opdat de wereld gelove (inzie),...”) in slechts ten dele verschillende bewoordingen.

Men denkt zo licht, wanneer men dit Schriftwoord leest, dat Christus hier bidt om de eenheid tussen de gelovigen onderling. Dat is niet het geval. Althans niet rechtstreeks. Wel heeft uiteindelijk ook de band, die daar is tussen de leden van Christus' kerk over en weer, met dit gebed te maken. Maar in éérster instantie gaat het hier toch om de band van de gelovigen aan God. Dat zien we duidelijk, als we er op letten, hoe de tweede keer het gebed geformuleerd wordt : dat, zoals Gij, Vader, in Mij, en Ik in U, zo ook zij in Ons mogen zijn. „Dat ze één zijn” betekent dus : dat zij verbonden zijn aan, ja opgenomen zijn in God.

Welke reden is er voor dit gebed ?

We moeten er op letten, dat de Heere Christus hier een vergelijking trekt met Zijn eigen verhouding tot den Vader : „laten zij in Ons mogen zijn, zoals Ik in U”. Maar waarom vraagt de Heiland voor Zijn discipelen hetzelfde voorrecht, dat Hijzelf geniet ? Wel, omdat Zijn volgelingen voor een zelfde opdracht staan als Hij : „zoals Gij (Vader) Mij de wereld in gestuurd hebt, stuur ook Ik hen de wereld in” (vs. 18). Ze hebben dezelfde taak. Maar daarom vraagt Hij voor hen ook dezelfde toerusting.

Het is wel de allernauwste verbondenheid aan God die Christus hier voor de Zijnen verlangt : „dat zij volslagen tot één mogen zijn”, zo vraagt Hij. En vooraf gaat een dubbele omschrijving : „zij in Ons” (vs. 21) en „Ik in hen en Gij in Mij” (vs. 23). Wij kunnen ons van deze innige verknochtheid nauwelijks een voorstelling maken.

„Wij in God”. Paulus zegt iets dergelijks van de verhouding van de kinderen Israëls t.o.v. Mozes tijdens de woestijnreis : „zij dompten zich onder in Mozes” (1 Cor. 10 : 2). Zij sprongen als het ware in de stroom „Mozes”, om zich daarin te laten meevoeren naar het beloofde land.

UIT DE INHOUD :

Eén met God	D. H.
Van zekerheid des geloofs in de moeiten van dit leven	H. J. J.
Een in memoriam van vijfentwintig jaar geleden	G. P.
Fundamentele vragen (VIII en IX)	J. Stw.
„Schilderkunst en literatuur in de 16e en 17e eeuw”	J. Stw.
Een merkwaardig Gedenkbboek	D. W. L. M.
Aard en taak van de monitaire politiek	J. F. J. L.
Declassering	J. v. D.
Kritische krabbels	Frater
Persschouw	
Van hier en ginds	
Kerknieuws	

Zó wil Christus die Zelf in den Vader is, de discipelen in Zich zien opgenomen. Waar Hij heengaat, daar wil Hij hen méé naar toe nemen. Hij is ook een „Mozes”, onder wiens aanvoering vele kinderen Gods tot de heerlijkheid worden gebracht (Hebr. 2 : 10). „Vader, de kring die Gij Mij gegeven hebt, die wil Ik bij Mij hebben waar Ik ben, opdat zij Mijn heerlijkheid zien” (vs. 24).

Toch is de eenheid nog inniger dan bovengenoemd beeld uitdrukt. Paulus zegt ergens, dat wij met Christus zijn vergroeid (Rom. 6 : 5) ; zó dus, als een ent met de stam waarop hij geënt is. Christus spreekt Zelf ook over de verhouding tussen Hem en de Zijnen als van die tussen wijnstok en ranken (Joh. 15).

Maar ook : „God in ons”. Dat laat zich haast nog moeilijker indenken : Christus in ons en in Christus de Vader. Over dat laatste („de Vader in Christus”) had de Heiland bij herhaling tot Zijn discipelen gesproken. In dit zelfde hoofdstuk nog (vss. 11 en 12) deed Hij dat in een heel opmerkelijke uitdrukking. Jezus zegt daar, dat de Vader „Zijn Naam gegeven heeft” aan den Zoon. God had zich vaak tot zijn volk gericht bij monde van de profeten. Daar waren er bij, die in een heel intieme omgang met den Heere verkeerden. Dat gold met name van Mozes (Num. 12 : 6—8). Maar zelfs tot Mozes is de Heere nog in de verste verte niet in dié verhouding getreden, waarin Hij tot Christus stond. Toen Christus kwam, kwam daarin Gods Naam, God Zelf mee. Christus heeft Gods Naam geopenbaard (vs. 6 van ons hoofdstuk) ; Hij vertoont de kenmerkende trekken van Gods wezen (Hebr. 1 : 3).

En nu zal deze verhouding doorgetrokken worden naar Zijn discipelen ? Nu zal, zoals God in Hem is, Hij in de Zijnen komen ? Nu zal Hij met heel de in Hem wonende volheid der Godheid (Col. 2 : 9) komen wonen in de Zijnen, d.i. in mensen ? Gelovige mensen weliswaar, maar toch nog altijd zwakke en zondige mensen ! Het is haast niet te geloven. En het is niet te overzien, wat dat inhoudt.

Enkele trekken ervan noemt Christus in dit verband met name. Doch daarover een volgende keer.

D. HOLWERDA.

Van zekerheid des geloofs in de moeiten van dit leven

In een vorig artikel spraken we over zekerheid en twijfel in verband met een verkeerde kijk op Gods genade. De grond der zekerheid is de rechtvaardiging van goddelozen. We kunnen het ook zó zeggen: Jezus Christus en zijn volbrachte werk is het enige fundament der zaligheid. Alleen het geloof, dat op Hem gericht is, kan zeker zijn van het heil, nu en tot in der eeuwigheid.

In een ander artikel hebben we gewezen op de invloed van een slordige wandel, en anderzijds van een godzalig leven, op de zekerheid des geloofs. Een blijven in een zonde breekt de zekerheid af, een oprechte wandel in de vreze des HEREN bouwt haar op.

Nu wil ik iets zeggen over de zekerheid des geloofs en de tegenheden, die in dit leven ook de rechtvaardigen overkomen. Dat dit laatste het geval is bewijzen Schrift en ervaring. Als een zee van ellende over Job is uitgestort dan „opent hij z'n mond en vervloekt hij z'n geboortedag”. Job 3 : 1. Hetzelfde lezen we van Jeremia : „Vervloekt zij de dag op welke ik geboren ben, de dag op welke mijn moeder mij geboort heeft zij niet gezegd”. Jer. 20 : 14. In Psalm 42 klaagt een rechtvaardige : „O mijn God! mijn ziel buigt zich neder in mij. . . De afgrond roept tot de afgrond bij het gedruis uwer watergoten; al uw baren en uw golven zijn over mij heengegaan”. Ps. 42 : 7 en 8. In een andere psalm wordt geklaagd : „Zal dan de HERE in eeuwigheden verstoten en voortaan niet meer goedgunstig zijn? Houdt voort goedertierenheid in eeuwigheid op? Heeft de toezegging een einde van geslacht tot geslacht? Heeft God vergeten genadig te zijn, heeft Hij zijn barmhartigheden door toorn toegesloten?” Ps. 77 : 8—10. Er is een tijd geweest, dat Israël zeide : „Mijn weg is voor de HERE verborgen en mijn recht gaat van mijn God voorbij”. Jes. 40 : 27. Vooral het opmerken van de voorspoed der goddelozen en van de tegenheden der rechtvaardigen kan een aanvechting worden voor het geloof. We denken onwillekeurig aan deze woorden : „Zie, dezen zijn goddeloos, nochtans hebben zij rust in de wereld, zij vernemen vulligen het vermogen. Immers heb ik tevergeefs mijn hart gezuiverd en mijn handen in onschuld gewassen. Dewijl ik de ganse dag geplaagd ben en mijn bestraffing is er elke morgen”. Ps. 73 : 12—14.

Zo wordt niet alleen gesproken door vromen van het Oude Verbond, maar ook in het Nieuwe Testament vinden we hetzelfde verschijnsel. In een bekende gelijkenis komt voor een rijk man „gekleeft in purper en zeer fijn lijnwaad en levende alle dag vrolijk en prachtig”, en daarnaast Lazarus — die naam betekent: God is hulp — die omkomt van ellende. In de brief van Jacobus is direkt al in het begin sprake van „velerlei beproevingen” waar de gelovigen midden in zitten. Verder wordt daar gesproken over „het loon der werklieden” dat door de rijken wordt verkort; en over het geschrei der maaiers, dat gekomen is in de oren van de HERE Zebaoth; en van de rechtvaardige, die veroordeeld en gedood wordt en geen macht heeft om zich te verzetten tegen het onrecht.

De gemeente waaraan de brief aan de Hebreëen geschreven is heeft roving van goederen te lijden gehad en gevangenisstraf en ze hebben het zo moeilijk gekregen, dat ze haast aan Gods genade en hulp zouden verwachten. Zodat zij de vermaning nodig hebben: dat zij de onwankelbare belijdenis der hoop toch vast moeten houden en hun vrijmoedigheid niet weg moeten werpen en met lijdzaamheid moeten lopen in de loopbaan, die hun voorgesteld is. Hebr. 10 en 11.

De nood kan soms zo groot worden, dat vlees en hart in bittere smart haast zouden bezwijken.

Er wordt ontzettend veel geleden in deze wereld. En dat waarlijk niet alleen door goddelozen, maar ook door de rechtvaardigen, die de HERE vrezen. Ik ben wel eens bang, dat

we daar veel te veel langs heen leven. Natuurlijk kunnen we het leed van anderen niet dragen. Elk hart heeft genoeg aan eigen smart en elk huis heeft genoeg aan eigen kruis. Een dokter zou zijn werk niet kunnen doen, wanneer hij het lijden van al zijn patiënten op z'n nek zou nemen. En een dominee zou bezwijken als hij alle leed, waarmee hij in aanraking komt, zou moeten dragen als trof het hem zelf. Maar we moeten wel met elkander mee-leven en mee-lijden. We zullen wel blij zijn met de blijden, maar wenen we ook met de wenenden? Rom. 12 : 15. En betrachten we wat Jacobus schrijft : „De zuivere en onbevleete godsdienst voor God en de Vader is deze: wezen en weduwen bezoeken in hun verdrukking?” Jac. 1 : 27.

Maar om op ons onderwerp terug te komen: Er is ontzettend veel levensleed. Het meeste gaat langs ons heen en dan nemen we het voor kennisgeving aan. Maar als het aan onze „huid” komt of in ons huis, dan wordt het anders. Dan kan een mens er „kapot” van zijn. Er kan zoveel verdriet in het leven komen, dat het hart in de letterlijke zin van het woord er aan bezwijkt. Ik herinner mij, dat ik als knaap aan het sterfbed stond van een man en vader, die in de kracht van zijn leven werd weggenomen en nog hoor ik een vriend van de overledene zeggen : „En waarom moest hij nu juist worden weggenomen”. Zulke vragen komen op in het hart der treurende. Ze kunnen ons aanvechten en de duivel kan ons toefluisteren : „Laat God varen”. En de gedachte kan in ons opkomen of er wel een liefderijk God bestaat! Luther heeft het uitgesproken, dat hij wel zó ver weg is geweest, dat hij twijfelde aan Gods bestaan.

We wandelen in raadselen hier beneden. We weten wel, dat het lijden er is vanwege de zonde. In het Paradijs was geen lijden en in de hemel zal geen leed meer gedragen worden. Er is ook veel lijden, dat in direkt verband staat met de zonde. Er zijn ziekten, die hun oorsprong vinden in bepaalde zonden. Het lichaam kan verknoeid worden door onmatig gebruik van alcohol of door een leven van uitpattingen en ongebreidelde hartstochten. Maar er is zoveel ellende, die niet in direkt verband staat met een bepaalde zonde. Er worden kinderen geboren, die hun leven lang de gevolgen hebben te dragen van de zonde van een vader of moeder. Allerlei gestichten en sanatoria zouden er van kunnen getuigen. Dit moet voor de dragers van dit lijden wel een ontzettende aanvechting zijn dunkt mij.

Er zijn ziekten, die een patiënt levenslang bedlegerig maken en hem of haar volkomen afhankelijk doen zijn van anderen. Er worden mannen en vaders of vrouwen en moeders weggenomen in de bloei van het leven, terwijl die door het gezin naar de mens gesproken niet konden gemist worden. En deugnieten, die door geen mens gemist zouden worden, leven tot in lengte van dagen. Goddelozen, die een ramp zijn voor volken of kerken, hebben een taai leven, dat wel onverwoestbaar schijnt. En mensen, die een zegen zijn voor land en volk en kerk worden schielijk afgesneden als een bloem, die heden bloeit en morgen verwelkt. Verachters van God en Zijn dienst doen wat ze willen en het gelukt hun wat ze ondernemen. Ze worden groot en rijk en sterk en hebben de wereld om zo te zeggen in hun zak. En kinderen Gods hebben ramp op ramp te ondergaan, ze hebben teleurstelling op teleurstelling te verwerken. Als we „aanmerken de dingen die men ziet”, dan kunnen we er geen touw aan vast knopen.

Wijsgeren van alle tijden hebben zich het hoofd gebroken over het probleem van het lijden. Maar niemand is er ooit uit gekomen. Er zijn boeken geschreven over „het nut der tegenspoeden”, maar ze hebben dunkt mij geen mens echt houvast en rust gegeven. Men heeft beredeneerd, dat het kwaad eigenlijk een goed was, maar dat zullen de redeneers zelf ook wel niet geloofd hebben. Men heeft rust gezocht in een onafwendbaar noodlot, dat als een stoomwals over het leven

ging. Of in een grillig toeval, dat aan de één de honderdduizend en aan de ander een niet toedeelt. Maar echte rust heeft dit natuurlijk geen mens gegeven. Er blijft voor de wereld wel niet anders over, dan vragensmoede het vragen maar na te laten en te leven naar de regel : „Laat ons eten en drinken, want morgen sterven wij”. I Cor. 15 : 32.

Is er dan in deze wereld, vol van raadselachtig lijden, geen rust te vinden? Gode zij dank, er is een „vrede Gods, die alle verstand te boven gaat”. Fil. 4 : 7. Die vrede gaat alle verstand te boven, d.w.z. hij is door het verstand niet te bereiken, maar ook door het verstand niet weg te redeneren. Die vrede wordt verschaft door het Evangelie van Jezus Christus. Dat Evangelie predikt Gods genade, vergeving der zonden, eeuwig leven, een heil dat nimmermeer vergaat. Het geeft geen redelijke oplossing van alle levensvragen. De wijzen der wereld vinden het daarom dwaasheid en de sterken der wereld vinden het maar zwakheid. Hoogstens geschikt voor kinderen en ouden-van-dagen. Maar voor de gelovigen is het de kracht Gods en de wijsheid Gods. Het leert uitzien boven de dingen, die men ziet, op de dingen, die men niet ziet, die eeuwig en onvergankelijk zijn. Het richt ons hart op God en op Jezus Christus, die gisteren en heden Dezelfde is en tot in der eeuwigheid. Het doet ons uitzien naar een heerlijke toekomst, naar een nieuwe wereld zonder lijden en zonder problemen en zonder zonde en zonder nood en dood. Naar een bestaan waar God zal zijn „Alles en in allen”.

Als Paulus de heerlijkheid, die wacht en het lijden, dat drukt, met elkander vergelijkt dan zegt hij : „Ik houd het daarvoor, dat het lijden van de tegenwoordige tijd niet is te waarden tegen de heerlijkheid, die ons zal geopenbaard worden”. Het lijden valt er eenvoudig bij in het niet. Rom. 8 : 18. En als hij denkt aan dood en leven, aan helse en hemelse machten, aan wat ons in het heden of in de toekomst kan overkomen, dan zegt hij : „Niets kan ons scheiden van de liefde Gods, welke is in Christus Jezus onze Here”. Rom. 8 : 39. En aan de Hebreëen, die bijna de moed verliezen, wordt voorgedragen : „Het geloof is een vasthouden aan de dingen, die men hoopt en een overtuigd zijn van de dingen, die men niet ziet”. Hebr. 11 : 1.

Gods genade blijft ons altijd over. Dat is ons houvast en dat is onze rust. Dat hebben de psalmisten reeds verstaan, wier klaagtonen we in het begin van dit artikel hebben aangehaald. Tot z'n onrustig hart zegt de dichter van psalm 42 : „Hoop op God, want ik zal Hem nóg loven; Hij is de menigvuldige verlossing mijns aangezichts en mijn God” 42 : 12. Een ander belijdt : „Bezwijkt mijn vlees en mijn hart, zo is God de rotssteen mijns harten en mijn deel in eeuwigheid”. 73 : 26. Een derde, die twijfelmoedig heeft gevraagd of God zijn genade heeft vergeten, wordt op de been gehouden door het gedenken van Gods daden : „Ik zal de daden des HEREN gedenken, ja ik zal gedenken Uw wonderen van oudsher”. 77 : 12.

Er is maar één medicijn tegen de zonde en tegen haar gevolgen: Het Evangelie van Gods genade, die ons toestraalt in Jezus Christus. Welzalig zijn we, als we dat Evangelie, tegen alle aanvechting in en door alle aanvechting heen, blijven geloven. Dan blijft wel het leed en dan knaagt wel het verdriet en dan is er nog de teleurstelling, waaraan wel niemand zal ontkomen. Maar dan staat dat alles op de tweede plaats. Het is van voorbijgaande aard en het kan tenslotte ons **het Leven** niet ontroven. Het behoort bij de gedaante van deze wereld. Dat zal Paulus bedoelen als hij schrijft : „Maar dit zeg ik, broeders, dat de tijd voorts kort is; opdat ook die vrouwen hebben, zouden zijn als niet hebbende; en die wenen als niet wenende; en die blijde zijn als niet blijde zijnde; en die kopen als niet bezittende; en die deze wereld gebruiken als niet misbruikende. Want de gedaante dezer wereld gaat voorbij”. I Cor. 7. Gods genade blijft ons altijd over. Dat is de enige troost en rust.

H. J. JAGER.

Een in memoriam van vijftientig jaar geleden

„Die machtige werkelijkheid, dat het feit der kerkvergadering en het feit der zonden-vergeving samengaan en samenwerken, trilt ook na in de confessie: dat er buiten de kerk geen zaligheid is. Dat kan nooit zijn, dat men leden uitschakelt van afgescheiden kerken, want ook buiten onzen kring kent God de Zijnen, maakt Hij ze zalig, en Hij roept vrij naar Zijn eeuwige zalen toe ook uit hen, die nooit de kerkmuren van binnen hebben bekeken, ook uit hen, die op zolder zitten, apart gebleven met een boekje in een hoekje”.

PROF. DR. K. SCHILDER

Uit een preek over Zondag 21 H. C. gehouden op Zondag 5 Juli 1942 te Rotterdam.

(Verzamelde Werken, Preken, III, pag. 230)

I

Inleiding

Voor wie wel eens verwijlt in het verleden, omdat het verleden in het heden mééwerkt, ook al beseft niet een ieder dat, komt misschien de naam van **Eekhof** in de gedachten.

Wie was Eekhof?

Prof. Dr. A. Eekhof was hoogleraar in de Kerkgeschiedenis te Leiden; behoorde tot de Hervormde Kerk, maar was tevens één dier confessioneel-gereformeerden aldaar die het werkelijk nog menens was met de band die zij zeker wisten met de kerkelijk-gereformeerden, omdat zij samen een zelfde belijdenis hadden geleerd en ervaren.

Wij noemen de naam van Eekhof hier thans vooral vanwege het waardevolle **In Memoriam** dat de toen nog niet tot hoogleraar benoemde, zojuist gepromoveerde doctor K. Schilder aan zijn nagedachtenis wijdde, en dat weer vooral vanwege het accent dat hij daarin legt. Er zullen er onder ons zijn die dat „In Memoriam Prof. Dr. A. Eekhof”, opgenomen in DE REFORMATIE van 24 Maart 1933 (Jaargang XIII, nr. 25, pag. 194/195) heel goed kennen, maar er zijn misschien ook lezers die het niet kennen. Hen mag ik wellicht op deze publicatie van wijlen Prof. Schilder wijzen, omdat deze publicatie zowel licht werpt op de persoon van Prof. Schilder als op zijn visie op het kerkvraagstuk.

* *

Nóg een keer, meer dan vijf jaar later, heeft Prof. Dr. K. Schilder aan een Hervormd collega een **In Memoriam** gewijd, dat was aan de Hegeliaan **Prof. Dr. A. H. de Hartog**. Het is te vinden in DE REFORMATIE van 16 December 1938 (Jaargang XIX, nr. 11, pag. 83).

Het heeft tot de late tragiek van Dr. Kuypers behoort dat hij **in de politiek** zeer talentvolle jongeren heeft achtergelaten: Heemskerk, Talma, Colijn — doch bij de vorming van het Kabinet Heemskerk, nu juist vijftig jaar geleden, komt hij met die allen in conflict. Het was Kuypers wens geweest zélf voor de tweede keer als minister-president op te treden. Mede door de keuze van Koningin Wilhelmina is dit in 1908 voorkomen. Ze wees Mr. Th. Heemskerk aan en drong er bij Idenburg telegrafisch op aan in het te vormen Kabinet zitting te nemen. Slechts met de zachtmoedige Idenburg komt de verhouding weer spoedig geheel in orde. Maar de conflicten rondom het Ministerie Heemskerk hebben én Kuypers én de Anti-Revolutionaire partij veel kwaad gedaan. Heemskerk is er, zeer begrijpelijk, zwaar door gegriefd geweest, al heeft hij zich later verzoend met Dr. Kuypers, gelijk een Christen betaamde — en in deze dingen was Heemskerk een ware Christen!

In theologisch heeft Kuypers trouwe leerlingen gekweekt — maar kan men nu ook zeggen dat hij werkelijk geniale of ook maar leerlingen van groot talent achterliet? Zijn opvolger moest men, na meer dan twintigjarige arbeid van Dr. Kuypers aan de Vrije Universiteit uit Kampen roepen, welke

roepstem Bavinck met volle overtuiging opgevolgd heeft! Hij was in Kampen uitgekeken en zocht nu aan de Vrije Universiteit nieuwe ontplooiing. Of hij aan de Vrije Universiteit gevonden heeft wat hij zocht? Maar met dat al, ik geloof dat de tragische werkelijkheid deze is, dat Abraham Kuypers in theologisch slechts één geniale leerling heeft gehad, doch met hoeveel warmte deze ook altijd bleef spreken over Kuypers, hij werd afvallig van het gereformeerde geloof: Prof. Dr. A. H. de Hartog. Hij werd Hegeliaan. Kuypers noemde hem later eens in De Standaard „de vliegenier”. Wie, die De Hartog heeft gekend of gelezen zal nalaten zich af te vragen wat er van onze kerken, ja van heel ons gereformeerde volksdeel in Nederland en daarbuiten geworden zou zijn, wanneer deze De Hartog bewaard was gebleven voor de Gereformeerde Belijdenis! Ontzaggelijk was de kracht van zijn indringend woord, de moed waarmee hij getuigde in het aangezicht ook van diegenen die het verst van Christus afstonden, altijd verheven zijn taal, die tot kunst werd als hij de Christus verkondigde!

In DE REFORMATIE heeft Prof. Schilder ook deze „leerling” van Dr. Kuypers in 1938 met warme woorden herdacht. In zekere mate is dat te verstaan: qua persoonlijkheid vertonen Schilder en De Hartog, hoezeer op sommige punten onvergelykbaar, toch zekere congenialiteit, en die bestond uit méér dan hun gemeenschappelijke bewondering van de heroïsche orgelmuziek van Jan Zwart, die ze beiden gehuldigd hebben. Ook Schilder zou qua persoonlijkheid een **vliegenier** genoemd kunnen worden. Wie kon zijn vlucht in alles direct volgen? De stijl van hun beider theologische arbeid vertoont, ondanks principiële verschillen, punten van overeenkomst. Wanneer eens de tijd daarvoor rijp is en iemand zal daartoe de moed, de congenialiteit en ijver opbrengen, dan zullen wij gediend zijn met een vergelijkende studie over deze „twee afvallige leerlingen van Abraham Kuypers”, die beiden iets van Kuypers arbeid hebben voortgezet, zij het in geheel andere richting. Maar dan toch zo, dat de één niet kon nalaten bij het heengaan van de ander te schrijven: „De sterke man is plotseling gevallen”. Er klinkt iets van zielsverwantschap en bijna ja'oersheid wanneer K. Schilder schrijft bij het heengaan van De Hartog: „een groote eerbied voor zijn persoon heeft ook mij altijd vervuld. Hoe heeft die man met zijn open oog, en zijn eerlijke stem den tegenstander kunnen ontmoeten”. Aan dat kleine „In Memoriam” merkt men dat er vanuit de verte een band heeft bestaan tussen K. S. en deze afvallige Kuypersleerling: „Wij hebben bezwaren over heel de linie. Maar ondanks dit alles heeft hier een man gestreden vóór fundamenten, die wij soms vergeten te beschermen. En tegenover welke wij vergeten ons te schamen. Dank ook voor wat in dit leven goed is geweest”.

* *

Eekhof was Hervormd, maar hij werkte waar hij kon samen met de kerkelijk-gereformeerden, en dat niet uit wereldse berekening of uit gebrek aan kerkelijke overtuiging, zoals wij nog zullen zien, want hij had de kerkelijke-gereformeerden, waaronder Colijn en de jonge K. Schilder, persoonlijk leren kennen en waarden.

Dat b'een mij onlangs nog eens toen mij een brief onder ogen kwam van Eekhof gericht aan Dr. H. Colijn. Wat daaruit blijkt is onder meer een bezig zijn in eigen vakgebied met de vraag wáár de eigenlijke oorzaken liggen van het kerkelijk uiteengaan van kerkelijk-gereformeerden en hervormd-gereformeerden. Wat ook blijkt is de eerbied en liefde die hij gevoelt voor die andere getuige, op staatkundig gebied, Dr. H. Colijn. Wij geven de

brief geheel weer, zoals wij die aantreffen in het archief van de Kuypersstichting te 's Gravenhage.

Oegstgeest, 9 April 1929
„Mayflower”

Excellentie,

Laat ik U hartelijk mogen bedanken voor de rede, die ik uit uw eigen handen heb mogen ontvangen. Ik heb ze nog eens van begin tot einde gelezen. Uwe historische opmerkingen aan den aanvang las ik met groote belangstelling. Zij deden mij onder meer aan het volgende denken. Een der grootste fouten die de synode van Dordrecht heeft gemaakt lijkt mij, dat zij na zoveel goed werk in hare zittingen te hebben gedaan, er niet voor heeft gezorgd dat de besluiten door centrale leiding en centrale organisatie ook behoorlijk werden uitgevoerd. Als men in 1619 eens een soortgelijke gedachte gehad had als Kuypers in 1871, wat zou er veel ellende zijn voorkomen en veel wat in de knop was zijn uitgebod. Dan zouden ook in de 17de eeuw die vraagstukken waarover U op blz. 22—24 handelt onder de oogen zijn gezien, bestudeerd zijn uitgesproken. Nu moet men dikwijls bij personen in hunne werken navorschen, wat een leiderde centraal-organisatie, als een „catena traditionis”, aan het nageslacht zou kunnen hebben overgeleverd. Ik dank U voor de wijde en diepe perspectieven in Uwe rede mij op menige bladzijde geschonken.

En dan moet ik U nog iets vertellen. Ik heb onlangs een fortuintje gehad. Ik liep onlangs in de richting van Kon. Bibliotheek en Rijksarchief over het Binnenhof. Twee marechaussées, die ik zag staan, herinnerden mij: de Eerste Kamer heeft zitting. Ik naar boven, om eens even te kijken. Juist sprak de Savornin Lohman (Jr.), en toen had ik het genoeg U te hooren van begin tot einde, midden in de achterste bank. Mij trof, als ik het zoo zeggen mag 1. de klaarheid van Uwe dictie; 2. de gemakkelijheid waarmee U het „fortiter in re et suaviter in modo” weet toe te passen; 3. de groote toegewegen aandacht die men in de Kamer en bij de pers aan Uwe woorden schonk.

Was het niet voor mij een ongedacht fortuintje? Was het niet voor mij een leerzaam en onvergetelijk kwartiertje? Zou'n klein fijn miniatuurtje als men in oude Middeleeuwsche handschriften vindt, ter opluistering van de letter H.

Ik zit dus toch al weder in oude handschriften met mijne gedachten. Gelijk U weet was men gewoon om wanneer men een handschrift geschreven of gecopieerd had, dit in de Middeleeuwen met een klein spreukje af te sluiten. Zoo vond ik eens dit:

Laboro finito

Sit laus et gloria Christo.

De Heere schenke U ook in de maanden die komen zullen de leiding en ondersteuning van zijne trouwe Vaderhand, en Hij geve ons, met de woorden van den Middeleeuwer, aan het einde van de verkiezingen, ziende op de resultaten te mogen zeggen: Het werk is gedaan — Lof en eere zijn Jezus Christus!

Met hartelijke groeten en bede om voorspoedig geheel herstel van Mevrouw, van ons beiden,

Met gevoelens van oprechte hoogachting

Uwe

A. EEKHOF.

Wij, die thans bijna dertig jaar nadien leven, vinden dat Eekhof, met zijn open handschrift, bijna zo fors als Colijn, met deze brief zelf een miniatuurtje ons heeft achtergelaten van omgang en onderlinge waardering, in die echt Christelijke geest, die zich direct als waarachtig herkennen laat, ook voor een volgende generatie die deze correspondentie met de grootste aandacht en misschien met een blik van herkenning of met enig heimwee leest.

Is hiermee althans éniërmate aangegeven wie Eekhof was, een volgende maal hebben wij meer zakelijke gegevens omtrent hem te verstrekken, om daarna de vraag te beantwoorden hoe het oordeel van Schilder over deze Hervormde luidde.

(Wordt vervolgd)

G. PUCHINGER.

**U spreekt met familie en vrienden toch weleens over dit blad?
Vraagt U eens of zij óók abonné willen worden**

Fundamentele vragen

VIII

ANALOGIA ENTIS

Indien het zijn zowel God als ook de mens omvat, indien het zijn zowel aan God als de kosmos werkelijkheid verleent, dan heeft men God en mens onder één noemer gebracht. Tegenover deze gedachtegang staat bijvoorbeeld de leer van Kierkegaard en van Barth, waarbij men God en mens, God en kosmos sterk onderscheidt. Er is een kloof zonder brug; God is in de hemel en de mens op aarde.

Enerzijds vallen God en mens onder dezelfde zijnsnoemer, anderzijds is er geen verbinding tussen het zijn van God en het zijn van de mens. Beide standpunten hebben elkaar gevonden in de leer van de analogia entis. Deze leer zegt dat er zowel overeenkomst als verschil is tussen het zijn van God en het zijn van de mens. In een merkwaardige formule zou men kunnen zeggen: het zijn van God en het zijn van de mens komen overeen in datgene waarin ze verschillen en ze verschillen in datgene waarin ze overeenkomst vertonen.

De Wijsbegeerte van de wetsidee wijst deze gedachten-complexen van de hand. Een geheel ander onderscheid komt voor de analogia entis in de plaats. Namelijk het onderscheid tussen God, wet en kosmos, elk met een eigen zijnswijze.

Slechts God zegt in waarheid tot ons: IK BEN. Altijd en overal is Hij tegenwoordig. Dat heeft Hij van Zichzelf geopenbaard. De mens en de kosmos hebben geen zelfstandigheid in zichzelf. Het schepsel is tot aanzijn geroepen. Wij bestaan en leven door Gods wil en woord. Buiten Gods Schepperswil is er van geen kosmos en van geen schepselmatig bestaan sprake.

De Schepperswil is echter geen zaak van willekeur, maar van een gewilde keuze, van een vaste wet. De zijnswijze van de wet, die het aanzijn van de kosmos bepaalt is die van de gelding. God is, de wet geldt, de kosmos krijgt daardoor bestand. Anders gezegd: het zijn van de Schepper is souverain, het zijn van de wet is geldend en het zijn van het geschapene is aan die wet en daardoor aan de Schepper onderworpen.

Van een vergelijking, een analogie in het zijn van de Schepper en van de schepping wil de Wijsbegeerte der wetsidee niet weten. Wel echter van een analogie binnen de geschapen werkelijkheid, de zogenaamde modaliteits-analogieën, die echter in een veel later stadium van deze serie ter sprake zouden kunnen komen.

IX

DE WET VAN DE WERKELIJKHEID

De door de Schepper gestelde wet voor de werkelijkheid is primair de structuurwet. Deze structuurwet geldt voor de gehele werkelijkheid in al zijn onderdelen.

God heeft echter binnen de geschapen werkelijkheid de mens souverain tot bondgenoot gemaakt en hem daardoor op drieërlei wijzen een speciale plaats gegeven ten opzichte van zijn wet. In de eerste plaats heeft God de mens, als schepsel aan zijn wet onderworpen, naast Zich als bondgenoot geplaatst, waardoor de mens een inzicht kan krijgen en zich een idee kan vormen van Gods wet. Dit ligt opgesloten in de bijbelteksten waarin de mensen goden worden genoemd.

In de tweede plaats stelt God de mens een zeer apart gebod in het liefdegebod dat wordt uitgewerkt in de tien geboden. En in de derde plaats heeft God de mens opdracht gegeven om zelf zijn wet voor het mensenleven nader uit te leggen en te formuleren in positieve wetten, voorschriften en regels.

Een dier heeft wel weet van een bestaande regel, bijvoorbeeld dat hij moet uitwijken voor een rijdende auto, maar daarmee heeft het dier nog geen visie op de wet. De wet geldt voor het dier; die gelding ervaart het en daarmee houdt het rekening. Een inzicht in de wet, een wetsidee heeft een dier niet. De mens wel.

Het liefdegebod geldt alleen voor de mens, niet voor het dier of de plant. Het dier heeft geen „hart” om God boven alles lief te hebben.

Het dier leeft en daarin heeft God behagen. Maar de mens die slechts leeft kan God niet behagen, want God vraagt van de mens liefde tot Zichzelf en tot de naaste.

Zelf heeft God het liefdegebod nader uitgelegd in de tien geboden en in een uitwerking speciaal voor Israël in de Mozaïsche wetgeving. De door mensen geformuleerde wetten en voorschriften behoren een nadere uitwerking te zijn van Gods gebod en mogen daar zeker niet tegenin gaan. Als God zegt: gij zult niet doodslaan, dan moeten de mensen in deze eeuw verkeersregels opstellen. Gehoorzaamheid aan de concrete verkeerswet is gehoorzaamheid aan de overheid en tevens gehoorzaamheid aan God.

We onderscheiden dus bij de wet:

- 1e. De wet voor de mens:
 - a het liefdesgebod en de tien geboden;
 - b de positieve wetten en voorschriften.
- 2e. De wet voor de kosmos, de wereldorde of de structuur van de werkelijkheid. Aan deze structuur of wereldorde zijn drie momenten te onderscheiden:
 - a het temporele moment of tijd-structuur;
 - b het individuele moment en
 - c het modale moment.

Over deze drie momenten later meer. Hier merken we op dat bij de structuur of wereldorde hetzelfde kan worden opgemerkt als bij de wet voor de mens.

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.
H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Drs. G. Puchinger, Utrecht
Drs. H. R. Rookmaaker, Amsterdam-Z.
Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam

Secretariaat Geref. Persvereniging „Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

In de eerste plaats kan de mens door de eens gestelde verbondsrelatie zicht krijgen op de structuur van de werkelijkheid; hij heeft er een idee van. In de tweede plaats is de mens evenals ding, plant en dier onderworpen aan de structuur van de werkelijkheid. In de derde plaats is er ook zoiets als de positivering van de structuurwet door de mens. Zoals de mens verkeersregels moet opstellen als concretisering van Gods wet tegen de doodslag, zo zal de mens ook in onderwerping aan de structuur zelf structuren maken.

J. STELLINGWERFF.

„Schilderkunst en literatuur in de 16e en 17e eeuw”

Wie iets over de geschiedenis van het nederlandse rooms-katholieke boek in deze eeuw zou willen schrijven, moet de naam van professor dr. Gerard Brom noemen, want Brom heeft vele boeken geschreven.

Hij werd in 1882 te Utrecht geboren, studeerde aan de rijksuniversiteit aldaar in het nederlands. In 1905 promoveerde Brom op het proefschrift: **Vondels bekering**, dat hij in 1935 omgewerkt en aangevuld opnieuw uitgaf onder de titel: **Vondels geloof**. Van 1907—1923 was Brom leraar. Daarna werd hij in 1923 hoogleraar in de schoonheidsleer en kunstgeschiedenis en in 1946 in de algemene en nederlandse letterkunde aan de rooms-katholieke universiteit te Nijmegen. Over het ontstaan van deze universiteit schreef Brom in 1955 het boek **Dies Natalis**.

Van 1916—1926 was Brom redactie-secretaris van het maandblad **De Beiaard**, dat zich inzette voor de mondigheid van de leken, dat de oprichting van de rooms-katholieke universiteit bepleitte en bovendien naar buiten een wervend karakter droeg. Professor Rogier noemt dit blad „in culturele zin het voorname, in apostolische zin zowel het vurigste als het vredigste”. Speciale nummers waren het Hervormingsnummer in 1917, het Thymnummer in 1920 en het Universiteitsnummer in 1921.

Over de geschiedenis van de rooms-katholieke emancipatie schreef Brom verschillende boeken. In 1926 verscheen: **Romantiek en Katholicisme in Nederland**, in 1933: **Herleving van de kerkelijke kunst in katholiek Nederland**. Als vervolg op deze werken schreef Brom een aantal levensbeschrijvingen van rooms-katholieke voortrekkers. In 1936 verscheen **Schaepman**, in 1941, herdrukt in 1950: **Alfons Ariëns**, in 1955 **Cornelis Broere en de katholieke emancipatie**, en in 1956: **Alberdingk Thijm**.

Brom richtte zich met name ook tot protestantse lezers in de bundel **Areopaag** (1932) en de interessante boekjes: **De omkeer in 't studentenleven** (1923) en **De dominee in onze literatuur** (1924). Een paar citaten uit dit laatste boekje geven een indruk van de wijze waarop Brom schrijft. Op bladzijde 59: „Als de hoogste onder de windvangende bomen geeft een dominee in zijn verhevenheid teveel

vat op kritiek”, bladzijde 113: „Dominocratie was de naam, die Kuyper aan de eredienst gaf, waarbij de gemeente heeft te zwijgen en zelfs geen ja en amen mag zeggen, terwijl de predikant zich te buiten gaat aan overstelpende vrije gebeden, door Gunning vergeleken met pompwater”. In deze laatste zin dus samen: een citaat van Kuyper en een van Gunning, een actueel protestants probleem en de kritiek van Brom op het vrije gebed, terwijl hij bovendien nog enige kritiek op de eigen clerus laat doorschemeren! In aansluiting op dit soort boeken verscheen in 1924, herdruk 1930: **Katholiek**, in 1938: **Van de daken** en in 1946: **Gesprek over de eenheid van de kerk**. Dit laatste boek gaat met name over de incarnatie als symbool van de rooms-katholieke synthese tussen natuur en genade. Het boek van Berkouwer: **Conflict met Rome** is voor een belangrijk deel op te vatten als een antwoord op dit boek van Brom.

Naast al deze boeken heeft Brom verschillende kunsthistorische publicaties uitgegeven, met name over de verhouding van letterkunde en schilderkunst. In 1923 verscheen: **Barok en Romantiek**, in 1927: **Hollandse schilders en schrijvers in de vorige eeuw**, in 1931: **Java in onze kunst**, in 1936: **Rembrandt in de literatuur**, in 1944: **Geschiedschrijvers van onze letterkunde**, in 1955: **Boekentaal** en in 1957: **Schilderkunst en literatuur in de 16e en 17e eeuw**.

Over dit laatste boek, als Aula-boek bij het Spectrum te Utrecht verschenen, willen we iets meer schrijven. Intussen moet men niet denken dat hierboven alle boeken van Brom zijn opgesomd, terwijl het van een man als Brom, die na de beëindiging van zijn professoraat, zich met zijn vrouw terugtrok in het klooster Alverna te Wychen om zich met de pen verder nuttig te maken, ook niet te verwachten is dat hij niets nieuws meer te geven heeft.

Aula-boeken worden precies zo uitgegeven als Prisma-boeken, maar de inhoud is van een hoger niveau en de prijs is ook iets hoger. Deze Aula-boeken staan onder hoofdredactie van Prof. dr. F. J. J. Buytendijk, vroeger hoogleraar aan de Vrije Universiteit, thans aan de universiteit te Utrecht, vroeger gereformeerd, thans rooms-katholiek.

Het Aula-boek van Brom telt 268 bladzijden tekst gevolgd door 988 noten en een register en het kost f 2,50. Het boek is verdeeld in twee delen, getiteld: zestiende eeuw en: zeventiende eeuw, maar bij elke eeuw ligt de nadruk op de eerste helft. Het eerste deel handelt met name over Erasmus, het tweede over Rembrandt en Vondel.

Op zichzelf genomen zijn de zinnen van Brom vaak als lichtkaatsende kristallen, maar achter elkaar geplaatst vermoeit deze overdaad wel eens en komt de lijn van het betoog te weinig tot uitdrukking. In dit boek echter is de gedachtengang duidelijk genoeg gebleven.

In het eerste deel moest Brom over humanisme en hervorming schrijven. Daarbij wordt de critiek op het rooms-katholieke leven niet gespaard. Het is een tijd „waarin kloosterleven, eredienst en onderwijs bijna vormen van geestelijke luiheid schijnen te worden” (p. 193). Begrip heeft Brom voor de menselijke zijde van Erasmus als pastoor-kind (p. 28) en maaglijder (p. 29), maar de beoordeling is er niet minder om: „Voor een vernieuwende kracht heeft hij te weinig van een profet” (p. 33). Tot nadenken dwingt Brom als we even verder lezen: „De afstand tussen humanisten en volk wordt groter dan die tussen kerken en leken ooit is geweest” (p. 36).

De beschouwingen van Brom worden bepaald door het grondmotief van natuur en genade. De hervorming betekent dan een eenzijdige aandacht voor de genade, het humanisme een eenzijdige aandacht voor de natuur, terwijl het rooms-katholicisme de harmonie tussen natuur en genade weet te handhaven (p. 113, 129).

In een paar zinnen weet Brom heel wat over de hervorming te zeggen. Zoals: „Het beroep op de Bijbel als enige kenbron voor het geloof ondersteunde immers de boekdrukkunst met de woorddienst van humanisten” (p. 123) en: „Die vereenzelviging van Evangelie met hervorming geeft eigenlijk de drijfkracht aan de beweging” (p. 126).

Brom vergist zich als hij op bladzijde 146 schrijft: „In 1520 werd de eerste boekenstapel in Leuven verbrand. Dat verbranden van boeken, ingezet door Luther, toen hij de pauselijke banbul samen met het kerkelijk wetboek op een brandstapel gooide, was een symbolische daad”. Luther is niet begonnen. Aleander verbrandde lutherse geschriften op 8 oktober 1520 te Leuven. En toen Luther 10 december 1520 de kerkelijke wetboeken ver-

brandde was dat een antwoord op de tegen hem gerichtte boekenbrand te Leipzig.

Vondel en Rembrandt zijn reeds dikwijls tegen elkaar uitgespeeld. Brom laat zien dat er een generatieverschil is tussen beiden, want Vondel is 20 jaar ouder dan Rembrandt. Er is ook een belangrijk standsverschil want alle schilders staan in die dagen op een lagere trap van de maatschappij dan de dichters. En dan is er een groot verschil in kunststrating. „Schilderkunst en letterkunde zijn blijkbaar gescheiden werelden, waardoor het verklaarbaar wordt, hoe er geen land zo rijk is aan schilders en zo arm aan berichten over die kunstenaars als Holland” (p. 205).

Ernstige kritiek ontvangt Vondel (p. 222—259), de meeste waardering krijgt Rembrandt. Vondel „mist twee elementen, die Shakespeare zo springlevend maken: het demonische en de humor” (p. 230). „De geschiedenis heeft geoordeeld: het genie, dat verwant is met Shakespeare, heet Rembrandt” (p. 231). „Toen Vondel de hoge hoftoon in zijn treurspelen aanhield, ging Rembrandt het Evangelie hoe langer hoe huiselijker sfeer geven” (p. 245). „Vondel zocht het ideale, Rembrandt het karakteristieke” (p. 247). „Pleidoioen voor Vondel bevestigen alleen het onwrikbare van de verhouding, want niemand krijgt het in zijn hoofd voor Rembrandt te pleiten” (p. 266).

Brom verbreedt dit thema om meteen de verhouding literatuur en schilderkunst te bespreken. „Ofschoon de dichters een vaderlandse taal gebruikten, deden ze hun best om zo buitenlands mogelijk te spreken; en ofschoon de schilders daarentegen een wereldtaal hanteerden, spraken ze zuiver Hollands, als ze geen Haarlems praatten”. „Uitsluitend door zichzelf te zijn, kan een volk de mensheid iets eigens en oorspronkelijks geven”. „Nog altijd is ons volk aardiger om te zien dan om te horen en zo blijkt schilderkunst ons meer eigen dan een letterkunde, die met even gekunstelde als verfinde taal grotendeels leerde op antieke ontleningen” (p. 267).

Dit boek van Brom is een eerlijk boek, waarin de calvinistische Rembrandt gesteld wordt boven de rooms-katholieke Vondel, waarin de schrijver niet alleen bijzonder goed op de hoogte is met oude maar ook met de nieuwste gegevens; een boek dat in een prettige stijl geschreven is, sprankelend van vernuft en prikkelend tot nadenken en soms ook tot tegenspraak; een door en door nederlands boek.

J. STELLINGWERFF.

EEN MERKWAARDIG GEDENKBOEK

„Jan Zwart 1877—1937
Een profeet op de orgelbank”.

Ter gelegenheid van de 20ste herdenking van zijn sterfdag werd het vorig jaar een gedenkboek over Jan Zwart samengesteld door ds A. J. Kret (N.H. predikant te Krimpen a.d. Lek) en Feike Asma (organist der Ev. Lutherse Kerk te den Haag). Dit boek werd uitgegeven door een „Comité Jan Zwart-herdenking 1937—1957”.

Het bevat een „Ten Geleide” van wijlen prof. dr K. Schilder (waartoe een radiotoespraak uit 1947 gebezigd is) — een „Verantwoording” van de beide samenstellers, — voorts een „Deel I Reformatorische Orgelcultuur en Orge'koraalkunst”, a.h.w. geschreven door Jan Zwart zelf, althans „een aan-eenrijging van citaten uit Zwart's artikelen” zoals de samenstellers het aandienen, — voorts een „Deel II, Jan Zwart, profeet der reformatorische orgelcultuur en orgelkoraalkunst”, geschreven door resp. F. Asma en Jan Zwart jr. Als toegift volgt dan nog een „Gedachtenisrede” door ds A. J. Kret in de Oude Kerk te Amsterdam uitgesproken, en als sluitstuk een lange reeks namen van personen, die bij de herdenking van Jan Zwart in 1957 betrokken waren. Men verzocht ons, dit boekwerk alhier te bespreken.

Dat willen wij, vanzelfsprekend. Ware het niet terwille van de beide samenstellers, dan toch terwille van de onder ons destijds bekende Amsterdamse organist Jan Zwart.

Om dit veelomvattend werk, met alles „was drum und dran ist”, enigszins overzichtelijk

te behandelen, lijkt het ons het beste de volgende concentratiepunten te kiezen:

- de opzet en uitvoering van dit gedenkboek
- de herdenking in 1957
- de persoon van wijlen Jan Zwart, blijvende uit zijn oeuvre, en
- de achtergronden van deze herdenking.

Opzet en uitvoering van dit gedenkboek

Er zit ongetwijfeld een sympathieke gedachte in deze opzet. Leerlingen en bewonderaars van een overledene, vrezend dat zijn invloed een vroegtijdig einde zal vinden, overtuigd dat zijn gedachten ook deze generatie nog van nut kunnen zijn, verzamelden zijn verspreide artikelen, en publiceerden deze 20 jaar na zijn dood.

Jan Zwart had inderdaad een welversneden pen. Zijn artikelen deden de lezers iets. Zijn forse proza — lichtelijk agressief en langdradig, maar zeer leesbaar en lezenswaard — rook naar teer en eikenhout van de Zaankant, droeg het zoete aroma van archiefschimmels, en deed soms ook denken aan de zuurstofarme lucht in slecht geventileerde kerkgebouwen. Alleen — bij het overlezen van al deze artikelen rijst telkens de vraag: is vandaag nog actueel hetgeen voor dertig jaar ons hart sneller deed kloppen? Wij hopen deze vraag alsnog te beantwoorden, maar niet nu.

Goed, de samenstellers hebben, in dit kloeke werk van 247 pagina's van royaal formaat, de overledene zelf nog eens aan het woord gelaten. Het leeuwendeel, 142 bladzijden, is van de hand van Jan Zwart. Zijn artikelen zijn gegroepeerd rondom het orgel,

het kerklied en de persoon van Jan Pieterszoon Sweelinck.

Het tweede deel, dat over de persoon van Jan Zwart handelt, telt intussen niet minder dan 72 pagina's, en dreigt daarmee veel goeds uit het eerste deel te vernietigen. Want ware het doel van dit gedenkboek geweest: de instructieve gedachten van een overledene voor een volgende generatie te bewaren en te doen spreken, accoord; voor erfenissen zijn altijd gegadigden te vinden. Maar in het tweede deel worden meteen tal van vaak triviale of gezochte feiten en feitjes weergegeven, die slechts ten doel hebben de persoon van Jan Zwart in een aangenaam zonnetje te zetten. Dat lijkt ons niet juist. De samenstellers bejveren zich mee te delen, dat de herdachte wars was van persoonlijke publiciteit en aan de kerkmuziek voorrang gaf boven persoonlijke belangstelling. Nu, men respectere zulk een instelling. Want als wij Jan Zwart goed geproefd hebben uit zijn werken, dan was hij een bescheiden mens. Niet dat hij geen vreugde beleefde aan een rake zet, een geslaagde bestrijding, al was die ook uit eigen pen gevloeid; maar een kniesoor, die zulke arbeidsvreugde aan een schrijver misgunt. En als men er overigens van overtuigd is, dat een overledene — zijn kleine menselijke zwakheden daargelaten — wars is van persoonsverheerlijking, dan wil het ons voorkomen dat wij goed doen met ons daar aan te houden. Dat geldt bij begrafenissen; dat geldt bij herdenkingen. Want als iemands oeuvre het herdrukken waard is — iets waar wij thans niet over oordelen — dan zal dat toch moeten blijken uit de objectieve en normgevende waarde van zijn publicaties. Maar noch de eerste stapjes van de jonge Zwart op de weg naar roem, noch de misère van het unitorgel der N.C.R.V. en derzelve terugslag in het gezin-Zwart, noch de reizen van de volwassen Zwart langs „stampvolle” kerken, en zijn correspondentie met „duizenden” vrienden, kunnen de aandacht boeien van wie met deze persoonsverheerlijking niet mee kunnen doen.

Voor de artikelen van een helder schrijver over kerkmuziek — laat zijn oeuvre dan een tot twee generaties geleden zijn gedateerd — staan wij graag open. Maar voor de heuse levensgeschiedenis van een sterfelijk mens-kind, dat alle gamma's van menselijke tekortkomingen doet klinken: niet meer dan voor die van Pietje Bell. Twintig jaar moest toch voldoende zijn geweest om heilzaam afstand te nemen tot de particuliere persoonlijke dingetjes, en om het onvergankelijke van het vergankelijke te se'ecteren. Thans echter maakt deze tweeslachtigheid het gedenkboek dubieus.

De uitvoering ervan mist evenzeer een leidende gedachte.

Tekst van de samenstellers, van Jan Zwart, dan wel citaten van derden (zie bijv. pag. 173 e.v.) lopen te vaak in elkaar door, zonder voldoende aanhalingstekens, kantlijn of cursivering; waardoor het betoog langdradig, rommelig en vermoeiend wordt. Reeds het titelblad telt niet minder dan 78 woorden of getallen, in 6 lettertypen gezet. De ondertitel staat tussen aanhalingstekens, alsof ze er van elders is bijgesleept. Zelfs het woord „kerk” in „kerk”-muziek wekt de indruk, alsof het niet om kerkmuziek gaat, maar om muziek in een would-be-kerk, hetgeen wel nimmer de bedoeling zal zijn geweest.

Bij de namen, welke aan de J. Z.-herdenking verbonden waren (pag. 245), treffen we ds W. F. ten Rouwelaar (Ev. Luthers predikant) — evenzeer als de R.K. muziekcriticus Piet Visser van het Handelsblad en J. H. Smit, directeur van N.V. Oosterbaan & Le Sointre — als gereformeerde predikanten (art. 31 D.K.O.) opgenomen! Het portret van de herdachte is zodanig geretoucheerd, dat het rechteroog blind schijnt te zijn. Het „orgel van Jan Zwart”, destijds in de Kloveniersburgwal te Amsterdam, eerlang in oorspronkelijke staat opgesteld te Arnhem, wordt ontsierd door een lichtkroon, een klankbord en een partij ijzeren stangen, om welke reden het orgelfront beter in tekening ware te reproduceren. De uitstekende foto daarentegen van het orgel in de Oude Kerk vermeldt als bijschrift de ongelooflijke tirade, dat op dit instrument „de orgeltraditie van Jan Zwart, voor wat Amsterdam betreft, wordt voortgezet”. Vraag: met welk recht de concerten op dit orgel aan de nagedachte-

nis van Jan Zwart mogen worden gekopeld?!

Op een illustratie ziet men een gezelschap van zes personen starren naar... het stofomslag van dit herdenkingsboek zelve. Nu, dat stofomslag is het bezien waard. Vertrouwelijk wordt meegedeeld, dat de ontwerper nog jong is, hetgeen wellicht verklaart, waarom de melodie van Psalm 84 — genoteerd in gelijke halve noten en een 2/2 maat, voorzien van fermates en maatstrepen — zo zeer onhistorisch werd genoteerd! Indien de „historische arbeid” van de herdachte waarlijk tot de bronnen van onze psalmwijzen heeft doorgetast (iets, waar wij niet aan twifelen) dan heeft Jan Zwart aan den lijve moeten ervaren, dat de melodieën eeuwenlang sedert 1539 in semibreves en minimae zijn genoteerd, d.w.z. in halve en kwartnoten; en als de artikelenschrijver het voorwoord van Pierre Vallete uit 1557 heeft gekend, dan wist hij, beter dan de tekenaar en de goegemeente, dat de rusten in de oorspronkelijke notaties een hele of een halve tel duurden, afhankelijk van hun plaatsing, en nimmer door een mateloze fermate kunnen worden aangeduid. Op pag. 241 zegt ds Kret, dat het reeds lang „mode is geworden, van schier alles een **probleem** te maken”; en dan denken wij aan het artikel „Het **probleem** der rhythmische zangwijze” op pag. 100.

Hebben de samenstellers, of heeft de omslagtekenaar, dit artikel van Jan Zwart gezien als een modulatie om van de onontkoombare historisch-vaststaande ritmische notatie der psalmwijzen af te komen en over te gaan op de isometrische, romantische schrijfwijze in een 2/2 maat, met fermatetjes? In ieder geval was Zwart een voorstander van de lange, gelijkmatige koraalnoot, hetgeen hij op schrijf- en muziekpapier bewees. En het voortzetten van dit deel van zijn strijd zou de ontwikkeling van de kerkzang en zijn historische kennis ignoreren. Het is onze overtuiging, dat Zwart hier abus is geweest; en wij eren hem het best door het stofomslag te vernietigen en dit te vergeten.

Het boek zelf is gekleed in linnen in de familiekleur, voorzien van een smaakvol monogram in goud. Deze waardige uitmontering vormt een weldadige tegenhanger tegen het reclame-achtige van de „duizenden” die van het stofomslag (twee maal) en van diverse bladzijden U aanspreken. Waarom toch steeds die grote getallen? Ook Saul heeft destijds — naar men zegt — zijn duizenden verslagen; maar is dit een blijvende verdienste? Er zijn cabaretkunstenaars, die tien-duizenden verslagen hebben, zo niet veel meer.

Het woord, dat de samenstellers aan het boek vooraf deden gaan, bevat de volzin: „Toen... gaven de wegen, waarlangs hij zijn studieweg moest afleggen, zich weldra vanzelf aan”. Deze taalkundige slordigheid is helaas lang de enige niet. In datzelfde voorwoord: „Orgelisten die met de hun ten dienste staande kleine orgeltjes niet in staat zijn hun talenten te tonen...”; welke zin o.i. met zichzelf in tegenspraak is, aangezien het niet zo moeilijk is op een groot instrument welluidend te spelen, maar veel moeilijker en mannelijker om met „kleine orgeltjes” de luisteraars iets goeds op te dissen! Tenslotte — en hiermee sluiten wij onze kleine reeks aanmerkingen op de uitvoering van dit werk — irriteert ons de mededeling op pag. 11, dat tot de weinige dingen welke onze generatie nog van J. Z. weet, behoort: het opzienbarende feit dat deze „de leermeester is geweest van Feike Asma”. Aan de waarheid van deze mededeling willen wij niet twijfe-len, gezien het feit dat dhr Asma er zelf zijn handtekening onder gezet heeft; maar aan de wellevendheid tegenover de herdachte leermeester twifelen wij in dit geval wel.

Een apart hoofdstuk zou gewijd kunnen worden aan het gebeurde, dat de samenstellers meenden prof. dr K. Schilder een posthuum „Ten geleide” te moeten laten schrijven... Men nam daartoe zijn radio-speech uit de 10-jarige herdenking van 1947, welke speech aanleiding is geworden tot heftige en bewogen verwijten van een aantal vrijgemaakte organisten tegen de hun zo na aan het hart liggende professor. Want Schilder heeft deze speech in „De Reformatie” van 2 Aug. 1947 opgenomen. En onze organisten, die de Koning der Kerk hadden gevolgd, ook waar zij een orgelbank moesten

verliezen, zeiden verbijsterd: hadden wij dát eerder geweten, dat we als „gereformeerd belijder” onze „eredienst bewust onze God hadden kunnen offeren”; ongeacht de toevallige „zondagse kerkcongregatie”, waarin wij ons bevinden mogen; also zelfs in een gebonden kerkgemeenschap „met woord en daad, ook van de orgelbank, getuigenis gevend aan ons geloof”; waarbij „de kunst haar normen, de kerk haar 'credo' ziet geëerbiedigd”!

Wij herinneren ons levendig, hoe de publicatie van deze speech in ons kerkelijk lijfblad

ons voor het eerst en voor het laatst in debat met prof. Schilder heeft gebracht; en herinneren ons met blijdschap, hoe deze tenslotte de wapens neerlegde.

Het zij tot zijn ere vermeld, nu de herdruk van dit onjuiste artikel (en nog wel als een „posthuum ten geleide”) de naam van onze broeder Schilder in discredit zou kunnen brengen.

Al met al: een boek vol tegenstrijdigheden. Maar, zoals wij nader zullen zien, een merkwaardig gedenksboek.

D. W. L. M.

Aard en taak van de monetaire politiek

(Proefschrift van de heer J. G. Knol te Katwijk).

De redactie van ons blad heeft mij gevraagd de in het opschrift genoemde dissertatie voor u te bespreken. Dit is een niet eenvoudige zaak, aangezien het karakter van ons blad zich niet leent voor een wetenschappelijk debat over het door de heer Knol aangesneden onderwerp. Daarbij komt nog de moeilijkheid, dat schrijver dezes beslist geen expert is op monetair terrein. Ondanks beide bezwarende feiten meen ik toch enige opmerkingen over deze dissertatie te moeten maken, omdat het altijd prettig is een wetenschappelijk werk van één onzer in handen te hebben en te kunnen bespreken. Zelf ben ik altijd blij wanneer ik een dissertatie zie en daaraan bemerk, dat iemand op deze wijze zijn wetenschappelijke studie heeft mogen beëindigen, dat hij daarvoor de tijd heeft kunnen en willen vinden en de kroon op zijn werk mag zetten. Ik vind het dan ook een gelukwens waard aan Dr. Knol, dat hij zover heeft mogen komen.

Ik kan mij niet ontveinen dat, toen ik dit boek ter hand nam, mijn verwachtingen hoog gespannen waren, vooral omdat het hier ging om een dissertatie van een der onzen. Toen ik het werk uit had moest ik echter constateren, dat een zeker gevoel van teleurstelling mij niet vreemd was.

Weliswaar is er veel te genieten. Wie weer eens bijgepraat wil worden op theoretisch gebied kan hier terecht. Voor lezers met belangstelling en wetenschappelijke scholing biedt het ongetwijfeld veel interessants. De stof is ondergebracht in een achttal hoofdstukken, waarin achtereenvolgens allerlei facetten van het onderwerp aan de orde komen. Begonnen wordt met een samenvatting omtrent de oorzaken van de toenemende belangstelling in de wetenschap van de economische politiek. Een duidelijke analyse wordt hier gegeven, waarna in het volgende hoofdstuk de rol van de waarde-oordelen in de economische wetenschap en in de economische politiek worden besproken. Als één van de belangrijkste waarde-oordelen wordt hier genoemd de religieus gefundeerde visie op de cosmische werkelijkheid. De schrijver memoreert, dat de economische wetenschap in haar analyse gebonden is aan de visie op de structurele elementen van de werkelijkheid, welke structurelementen in hun samenhang openbaar worden in een op religieuze vooronderstellingen berustende wetenschappelijke totaal-visie.

Interessante beschouwingen worden dan gewijd aan het begrip economische politiek en aan de economische orde als object van die economische politiek. Als object daarvan wordt dan aangewezen de beïnvloeding van de economische orde met het oog op de gewenste culturele doelstellingen. Ik citeer hier de samenvatting, welke de schrijver zelf geeft op blz. 75 van zijn boek. Het komt mij voor, dat hier echter een wat ruimere interpretatie gegeven wordt dan op blz. 23, waar als object der economische politiek aangewezen wordt het beïnvloeden van de economische orde op zulk een wijze, dat de economische activiteit hierdoor een wenselijk geachte richting verkrijgt. Het lijkt mij niet van belang ontbloeit, hierop te wijzen, aangezien ik straks over dit centrale thema in ander verband nog een opmerking wil maken.

Nadat in hoofdstuk 4 functie en instrumenten van de monetaire politiek beschreven zijn wordt in hoofdstuk 6 een uitstekende bespreking van de samenhang tussen de mone-

taire politiek en werkgelegenheid gegeven. Hierin vooral bereikt naar mijn mening de dissertatie een hoogtepunt, aangezien hier samenhangen worden blootgelegd, die het alleen al de moeite waard maken dit proefschrift aandachtig te lezen. In de beide laatste hoofdstukken wordt de monetaire politiek in een open volkshuishouding en de monetaire politiek als cultuurpolitiek behandeld. Onder cultuurpolitiek wordt hier verstaan het richten van de samenleving als totaliteit in de door de overheid gewenste richting.

Ook deze laatste opmerking leidt ons weer in de richting van de teleurstelling waarop ik hierboven reeds heb gedoe'd. Deze teleurstelling is er bij mij niet gebleven vanwege de bijzonder slechte correctie; evenmin vanwege de slordigheden, die de schrijver zich af en toe veroorlooft. Zo kwam ik tegen een aanhaling uit het boek van Prof. van der Kooy „Op de grens van economie en religie”. De schrijver spreekt hier van „Op de grens van economie en ethiek”, een boek dat mij niet bekend is. Op blz. 94 wordt gesproken over duurzame verbindingsgoederen, een woord wat ik niet heb kunnen thuisbrengen. De teleurstelling vloeit evenmin voort uit het slechte taalgebruik van de auteur en evenmin uit zijn voortdurende strijd met de juiste schrijfwijze van het woord „reële”, een strijd die tot de laatste bladzijde van het boek consequent wordt volgehouden. Alhoewel deze dingen in een wetenschappelijk werk op den duur toch wel storend werken, zit het bij mij dieper. Het gaat mij om het feit, dat er zoveel in dit proefschrift niet uit de grondverf komt. Ik had gehoopt toen ik met de lezing begon, dat hier van gereformeerde zijde schriftuurlijk licht op de monetaire politiek zou worden geworpen. Volkomen terecht stelt de schrijver de gezagsrelatie in de economische werkelijkheid centraal, maar ik heb mij afgevraagd: waar blijft hiervan de uitwerking. Vooral toch ook in een zaak als de monetaire politiek, waar het gezag van de overheid zo belangrijk is en via het monetaire beleid kan ingrijpen in velerlei andere gezagsrelaties, zou deze kwestie volgens mij een nadere bespreking behoeven.

Voorts wordt gesteld, dat de religieuze overtuiging bij het komen tot een totaal-visie beslissend is. Dat blijkt in het boek nergens, althans heb ik het er niet uit kunnen lezen. Wanneer het object van de economische politiek in het licht van deze religieuze overtuiging omschreven wordt als de realisering van de doelmatige economische orde, dan is de schrijver waarschijnlijk op een zuiver pragmatisch standpunt gaan staan. Want ook de economische politiek dient gericht te zijn op de ere Gods en op de door God gewenste orde. Het zou juist in dit verband zo belangrijk geweest zijn, dat de schrijver ons een indicatie geeft, wat hij onder doelmatige economische orde verstaat. Is dit de door God gewenste orde? Men mag dit misschien afleiden uit het belang, dat hij hecht aan de religieus gefundeerde visie op de cosmische werkelijkheid. Maar het blijkt nergens. Als hij op blz. 43 zegt dat de overheid in haar vaandel bepaalde economische politieke doelstellingen heeft geschreven met als hoofddoel het vestigen van een doe'matige orde en op blz. 90 aangeeft, dat de doelstelling van een monetaire politiek gericht is op een zich ontwikkelende economie, waarbij de ontwikkeling bepaald wordt door buiten-economische doelstellingen van de overheid, dan is het duidelijk, dat ons hier geen rem in handen wordt gegeven ten aanzien van het overheidsingrijpen. Dit

klemt temeer, wanneer we bedenken, dat de auteur de monetaire politiek in relatie brengt met de cultuurpolitiek. Op deze wijze wordt het gevaar van een zich overgeven aan de op een bepaald moment gewenste politieke doelstelling sterk vergroot. En dat is wat ik zo sterk heb gemist: het terugroepen naar de door God gewenste orde vinden we niet duidelijk in dit boek. Wellicht stelt iemand

mij de vraag of dit in een wetenschappelijk werk dan wel kan. Ik geef toe dat dit moeilijk kan zijn, maar de mogelijkheden zijn ongetwijfeld aanwezig. Wanneer deze mogelijkheden waren uitgebuit dan zou deze dissertatie niet uitgelopen zijn op een lezenswaardig, maar ons geen nieuwe geestelijke wapens gevend geheel.

J. F. J. LAMET.

Declassering

„Classering” zouden we willen noemen, dat de mens in allerlei verbanden leeft: in de gemeenschap der heiligen, in familieverband, in werkgemeenschap, in gezelschapsverbanden, in nationaal verband, om maar niet meer te noemen.

De Heere heeft de mens zo geschapen, dat hij daaraan behoefte heeft; wij hebben elkaar nodig; zo zijn wij elkaar tot steun; zo kunnen wij te beter staande blijven; zo kunnen wij van elkaar genieten; zo alleen kan het leven tot zijn bestemming komen.

We zouden het ook zo kunnen zeggen: Het menselijk geslacht is door de Heere geschapen als een groot, machtig organisme; zoals het menselijk lichaam een organisme is. Prachtig tekent de Apostel Paulus ons dit in 1 Cor. 12.

Kain heeft goddeloos geweigerd, dit bestel des Heren te aanvaarden, toen hij de vraag stelde: „Ben ik mijns broeders hoeder?” En daarvoor in de plaats stelde het zoeken van zich zelf, desnoods ten koste van een ander. Zo kwam hij er toe zijn broeder Abel te vermoorden; en dichte Lamech zijn lofzang op de wraak. Maar daardoor maakten hij en allen die hem navolgen, zich rijp voor de ondergang, waarvan de zondvloed een voorbode was, en een verafschaduwing; Zoals de door God gewilde „classering” bedoelt het geluk, de vreugde, het welzijn van de mens, zo baart de declassering verdriet, ellende, smart.

Deze declassering overkomt de mens, die op last van de Justitie gevangen wordt gezet. Op datzelfde ogenblik treedt de declassering wreed en meedogenloos in. Als straf legt de rechter gevangenisstraf op, voor langere of kortere tijd: maanden, jaren, niet zelden levenslang.

En wij omschrijven dat, met te zeggen: „de delinquent is zijn vrijheid kwijt”. Natuurlijk is dat zo. Maar dat is toch niet het eigenlijke, het wezenlijke van de straf. Want ook de mensen buiten de gevangenis zijn door allerlei wetten en werkkring en omstandigheden gebonden. Ik noem maar enkele dingen: De huismoeder zou zo graag haar 12-jarige dochter thuishouden, opdat ze haar kon helpen; maar ze mag niet. De wet verbiedt het haar. De werkman zou zo graag een vergadering bezoeken, of van het mooie weer genieten, of eens uitslapen, maar die vrijheid heeft hij niet; hij moet naar zijn werk. De zieke zou zo graag eens weer wat doen, weer veel willen doen, maar hij kan niet, en mag niet van de dokter. Zo zouden we kunnen doorgaan. Onze vrijheid is zo beperkt; aan alle kant zijn we gebonden. Zelfs de man, die pensioen, en bovendien een goede gezondheid geniet, ervaart het, dat hij maar niet doen en laten kan wat hij het liefst zou willen. Neen de tegenstelling van gevangene en niet-gevangene is niet, dat de ene niet vrij, en de andere wel vrij is, want beiden zijn ze niet-vrij; die tegenstelling is, dat de eerste gedeclasseerd is, en de andere „geclasseerd” mag leven. Het „gedeclasserd” moeten leven is voor de gevangene het eigenlijke en het bittere, het schier ondraaglijke van zijn straf.

Stelt het U voor:

Straks breekt voor de gevangene de Zondag aan. Werken mag hij niet; net als thuis. Maar voor het overige! Een zondagspak trekt hij niet aan. Van een ontbijt temidden van zijn blijde gezin — geen sprake van. Uit een blikken kroesje drinkt hij zijn koffie in de eenzaamheid van zijn cel, en eet hij zijn paar sneedjes tarwe, zuinig of in 't geheel niet beled. En dan de kerkgang, want ook in de gevangenis is een kerkzaal! Nog niet lang geleden was de kerkgang verplicht. Thans is ieder vrij om te gaan of niet te gaan. Sindsdien is het maar een enkeling, die van de gelegenheid gebruik maakt. Voor hem gaat de

celdeur open en onder toezicht van een bewaker gaat hij de kerk binnen, slechts matig bezet. Hoe anders dan vroeger. Geen vrolijk opgaan met gezin, met broeders en zusters. Met enkele lotgenoten zit hij onder het gehoor van een gevangenis-predikant, geen eigen dominee; in zijn ogen is deze een ambtenaar, die wel in de week gelegenheid geeft, hem op z'n spreekuur, na ingediend verzoek, een kort bezoek te brengen; echter zonder dat er de band bestaat als tussen herder en schaap. En voorts is de zondag de dag van verveling; van kwelling en heimwee bij de gedachte, hoe het vroeger thuis was; de zwaarste dag van de week; zoals de Christelijke feestdagen, vooral Oud- en Nieuwjaar, worden tegemoet gezien met de gedachte: „Waren ze maar voorbij!” En juist op zulke dagen mogen ze geen bezoek ontvangen.

Wreed zijn ze ontruikt aan het huiselijk en familieleven. Toen zo nog thuis waren, hebben ze het zich niet gerealiseerd, hoe rijk ze daarin zijn geweest. Met de vrouw hebben ze alle zorgen en vreugden mogen delen, en zijn ze elkaar tot steun geweest. Hoe mist de gevangene nu zijn vrouw; hoewel ook: hoe mist de vrouw nu haar man. Want vergeten we het niet: het mes, dat de strafrechter hanteert, snijdt aan twee kanten. Het is zelfs zo, dat ik uit de mond van meer dan één gevangene de klacht hoorde: „Mijn vrouw is er nog veel erger aan toe, dan ik zelf! Haar treft de straf zwaarder dan mij!” En zeker, daar is gelegenheid voor correspondentie. Maar dan toch zo, dat geen brief de gevangenis mag verlaten, of hij moet door een daartoe aangewezen ambtenaar gelezen zijn. En wie stort nu graag zijn hartsgeheimen, de diepste roerselen van zijn ziel, uit op papier, dat onder de ogen komt van een vreemde, en zo ten aanhore van een buitenstaander! Van een intiem, vertrouwelijk verkeer tussen man en vrouw kan daarom nauwelijks sprake zijn. En zo is het gevaar groot, dat beiden van elkaar vervreemden. Herhaaldelijk komt het daarom voor, dat het huwelijk al kapot is, voor het bij de wet wordt ontbonden.

Zelfs de bezoeken, die de vrouw op geregelde tijden mag brengen aan haar man, nadat ze van te voren schriftelijk een verzoek daartoe moet hebben ingediend bij de Directeur, kunnen bovengenoemd euvel niet verhelpen. Want bij zulke bezoeken is ook steeds weer een ambtenaar aanwezig, zodat van een vrij gesprek geen sprake kan zijn, al zal ook de ene ambtenaar strenger toekijken dan een ander. Bovendien zijn de onkosten, aan zulk een bezoek verbonden, vooral als de afstand groot is (en dat is bij velen het geval), zo hoog, dat van een betrekkelijk geregeld bezoek nauwelijks sprake kan zijn. En welk een martelgang is het vaak voor de vrouw, die reis naar de gevangenis, om dáár haar man te ontmoeten in zijn boevenpak, achter slot en grendel, in het huis der schande. Hoe vaak heb ik niet de vrouw schreiend binnen zien gaan, en schreiend weer buiten zien komen.

Het contact met het gezin, met de opgroeiende kinderen, loopt gevaar te worden verzwakt, of te worden verbroken. Van enige invloed van de vader op de opvoeding en vorming van zijn kinderen is nauwelijks sprake. Slechts zelden komt het voor, dat een kind zijn hartje uitstort voor zijn gevangene vader en zijn problemen hem voorlegt. En als het misgaat met de opvoeding — het ontbreekt de vader aan enig middel, om het onheil, zo mogelijk, nog af te wenden!

Hier moet ik echter afbreken. Een volgend maal hoop ik gelegenheid te hebben hierover verder te handelen.

Huizum.

J. VAN DIJK.

KRITISCHE KRABBELS

Waarom niet zo?

Er was in een gemeente reeds lang allerlei herrie, twist, bitterheid. Om van alles en nog wat. Het was bijna niet mogelijk dat iemand iets zei of deed of er kwam critiek los. Nu eens van de één op de ander en dan weer van de ander op de één.

Een eenvoudige zuster leed daar ontzaglijk onder. En in haar nood schreef ze toen aan de gemeente de volgende hartekreet.

Geachte Broeders en Zusters

Gaarne zou ik enige dingen willen zeggen. Indien u allen het toestaat. Ten eerste vraag ik me af waarom we het elkander het leven zo zwaar maken? Is het nu beslist nodig om overal commentaar op te maken? Vraagt de Here dat van ons? Ik geloof het niet broeders en zusters. Wel vraag ik me af, of wij wel genoeg **bidden** en **danken**. Bidden om elkander te begrijpen. En God danken voor het grote voorrecht, dat we nog altijd naar de kerk kunnen gaan. En dat we tenminste een dominé hebben, die ons het zuivere woord van God verkondigt. En als het nu met of zonder jas gebeurt, dat geeft toch niet. (De dominé daar ter plaatse had op een hete zondag jas-loos gepreekt en was ook daarover hevig gecritiseerd). Dat doet toch niets veranderen aan God. Wij, en daarmee bedoel ik de zusters, komen toch ook in de jurk. En is dat niet gewoon hetzelfde? Dus laten we meer voor en met elkander bidden. En ook voor de kerkeraad. Die heeft het gebed van de gemeente evengoed nodig. En de dominé ook. Al denken we misschien van niet. Maar de dominé is ook maar gewoon een mens net als wij. Dus geliefden laten wij allen proberen om elkander beter te begrijpen.

Dit is de brief.

Er is niets in veranderd dan een paar letters.

Het is te hopen, dat er veel van deze zusters — en broeders — in de kerk zijn en er steeds meer komen.

Je verneemt niet zo veel van hen. Dat hoort zo bij hen. Ze praten niet zo veel. Ze bidden meer.

En ze „doen” daarom veel meer dan praters en criticasters.

FRATER.

PERSSCHOUW

Van een kanselboodschap „zonder tanden”.

De Synode van de Herv. Kerk heeft weer een kanselboodschap opgesteld. Nu over de situatie in Indonesië.

We geven een paar hervormde reacties daarop. In „Hervormd Amsterdam” schreef ds M. Groenenberg o.a.

„Wat moet er gebeuren? En wat betekent „bidden voor de overheden van Nederland en Indonesië”? Is dat bidden in het algemeen of om bekering? En als we om bekering bidden, bedoelen we dan, dat alleen de Indonesische regering zich moet bekeren en dat onze regering zich niet heeft te bekeren? Of bedoelen we beider bekering? Al wordt er dus iets gezegd, toch is alles vaag. Vindt deze vaagheid z'n oorzaak in vrees voor deining? Ik kan me dat wel begrijpen, want deining is, ook in de kerk, geen plezierige zaak. Maar toch meen ik, dat de synode de kerk in klaarder taal moet toespreken, zodat ieder begrijpt: daar en daar gaat het nu om.”

Ds. Groenenberg vindt de zaak van de kanselboodschappen een heel moeilijke zaak:

„In de oorlogstijd lag dat heel anders. Maar nu staat men voor het feit, dat iedereen (nou ja) wel toegeeft, dat de kerk moet spreken op alle terreinen des levens, ook op politiek terrein, maar zodra dat concreet gebeurt, ontstaat er een enorme deining, omdat een deel van de gemeenteleden een ander standpunt inneemt. Terwille van die deining kan men zich dan zo voorzichtig en vaag gaan uitdrukken, dat er min of meer raadselachtige stukken ontstaan.

En dan komt de vraag op: wat betekenen deze boodschappen dan nog?"

In gelijke zin schrijft de Amsterdamse predikant dr. G. Hartdorff in „Militia Christi”:

„Ik weet van predikanten die deze Boodschap niet hebben voorgelezen. Niet omdat zij bezwaar hadden tegen de inhoud. Maar omdat deze Boodschap van alles kan betekenen.... Naar mijn overtuiging heeft deze Boodschap geen tanden.... Dr. Koolhaas (de synodevoorzitter) zegt (in een toelichtend artikel in Hervormd Nederland): „In verband met deze kanselboodschap, die tevoren ter kennisgeving is toegezonden aan de voorzitter van de Raad der ministers, is door het moderamen van de Generale Synode contact gezocht met de regering”. Hoe reageerde de regering hierop? Was men het hiermee eens? Verandert er door deze Boodschap iets? Naar mijn overtuiging is deze Boodschap een stap terug bij de befaamde Oproep tot bezinning. Enthousiast kunnen wij helaas niet zijn.”

Het zal een zegen zijn als de kerk van „kanselboodschappen” wordt verlost. De prediking van het Evangelie is genoeg. Want dat is alles.

Kerk en industrialisatie

In „De Wekker” schrijft Ds Hilbers artikelen over Kerk en Industrie. Hij wijst op de enorme veranderingen, welke de industriële ontwikkeling te weeg brengt. En vraagt dan wat de kerk in verband daarmee doet. Hij schrijft letterlijk:

En wat doet de Kerk? Ja, daar ligt het hele probleem. Toen in Twente in de dertiger jaren het ploegensysteem is ingevoerd, is door één enkele kerkeraad (zegge en schrijve één) het bedrijfsleven aangesproken. Verder hebben alle kerkeraden het stilzwijgend geaccepteerd. De predikanten, die de helft van hun catechisanten maar eenmaal per 14 dagen meer ontmoetten, die vele van hun kerkeraadsleden op de kerkeraadsvergaderingen moesten missen, die in de gezinnen de vaders en de grote jongens bij avond niet meer aantreffen, hebben dit alles geaccepteerd. Ook het kerkelijk leven heeft zich onderworpen aan de bedrijfswetten.

En hoe het nu moet als straks — we staan immers aan de vooravond van de tweede industriële revolutie: de automation — de Zondagsarbeid dringender wordt dan ooit, is nog een open vraag. De kerken hebben tot dusver gezweven, — de tijd komt aan, dat zij het zwijgen verbreken moeten en openlijk moeten meespreken en eventueel getuigen tegen de aantasting van de Zondag. Dit is een zaak die niet slechts eigen kerken betreft, het is een zaak van heel de christenheid in Nederland. De onvermijdelijke automation raakt ons hele leven. De z.g. „glijdende” werkweek is een actueel vraagstuk, dat in de naaste toekomst de kerken zal moeten bezighouden.

Ja, wat doet de Kerk?

Zijn de ambtsdragers zich bewust, dat zich een revolutie voltrekt in een gemeenschap als de moderne industrie de mensen naar zich toe lokt? Beseffen ze hoe het leven van gezinnen en mensen op diep ingrijpende wijze wordt omgezet? Beseffen ze in welk een omgeving de arbeiders in de grote industrie leven en voor welke moeilijkheden ze staan? Het schijnt soms, dat men zo vol is met allerlei kerkrechtelijke probleempjes enz., dat men het eigenlijke leven en de eigenlijke strijd en de eigenlijke bedreiging der kerk niet meer kent.

Inderdaad de kerk moet, mag en kan niet anders dan het Evangelie brengen. Maar kent men de situatie waarin de leden ervan leven?

Preken en alle ambtelijke arbeid is immers het brengen van het woord Gods midden in de werkelijkheid — de nood, de strijd, de aanvechting, de ergernis — van het leven der gemeentelieden.

Wee de kerk als dat niet gebeurt.

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling door storting op girorekening 233117 t.n.v. Drukkerij Steenbergen, Zeist, met bijvermelding voor „Opbouw”.

Abonnementprijs: f 5.- p. halfj. - f 10.- p. jr. Losse nummers 25 cent. Buitenland: f 6.25 per halfjaar - f 12.50 per jaar.

VAN HIER EN GINDS

De Heidelbergse Catechismus

Volgens de Encyclopedia Britannica behoort de Heidelbergse Catechismus met „De Navolging van Christus” van Thomas à Kempis en „De Pelgrimreis” van Bunyan tot de boeken welke na de bijbel in de meeste talen zijn vertaald.

Christianity Today

In Amerika verschijnt sinds verleden jaar een om de veertien dagen verschijnend tijdschrift „Christianity Today”. Het is een periodiek waaraan alle positief-gelovige richtingen meewerken. Na een jaar had dit tijdschrift reeds een oplage van 160.000 exemplaren. Het is een periodiek dat voor Europese lezers zeer belangrijk is om op de hoogte te komen met de worsteling van het evangelisch christendom tegen het steeds sterker wordende liberalisme en modernisme in de kerken.

TWEEDE CONGRES VOOR GEREFORMEERDE STUDENTEN EN ACADEMICI.

In opdracht van de Contact-Commissie van de Verenigingen van Gereformeerde Studenten en F.Q.I. organiseert ook dit jaar de V.G.S.-Utrecht een congres voor studenten en academici.

Deze bijeenkomst wil als vorig jaar de gelegenheid geven

a. tot een oriëntering in enige problemen die in onze kring centraal genoemd mogen worden,

b. tot een ontmoeting van alle nog niet en reeds gevormde academici.

Het programma van dit Congres, dat gehouden zal worden van 8—12 April is als volgt samengesteld.

Dinsdagmiddag (5 uur): opening.

Dinsdagavond: Ds. J. R. Wiskerke: Theologie haar Taak en Plaats.

Woensdagmorgen: Prof. dr. K. J. Popma: Theologie haar Taak en Plaats.

Woensdagavond: drs. A. W. Begemann: de Oudheid en Wij (Causerie).

Donderdagavond: Mr. E. J. Groenevelt: Gereformeerde Politiek.

Vrijdagmorgen: Dr. J. Meulink: Gereformeerde Politiek.

Vrijdagavond: Prof. Dr. C. Gerretson: „Christelijk Dichterschap?” (Causerie).

Het Congres zal gehouden worden in het Buitenhuis „Onse Bliscap”, Bergweg 16, Amerongen. Congres-voorzitter: Am. L. Kok, Kamp-commandant: Am. A. M. v. d. Dussen. „Onse Bliscap” ligt in de dichte bossen van de Utrechtse Heuvelrug, een van de mooiste gedeelten van ons land, met vergezichten op Rijn, Betuwe en Gelderse Vallei.

Het huis zelve voldoet aan vele eisen (centrale verwarming, douches etc.).

Vertrek bussen Centraal Station Utrecht: 10 minuten over ieder heel en half uur (lijn 22); uitstappen: Amerongen Dorp.

Kosten: f 22.50 p.p. (lakens, slopen, toilet-gerei medenemen!!).

Opgave vóór 1 April bij M. D. Bremmer, Wilhelminalaan 35, de Bilt. Zij die dit Congres slechts gedeeltelijk bij willen worden worden vriendelijk verzocht hun komst eveneens aan te kondigen.

Namens de Commissie
M. D. Bremmer.

Week-end congres te Driebergen. Ook dit jaar organiseert „Utrecht” weer een week-end-congres te Driebergen, en wel op 17 en 18 mei a.s. in het conferentie-oord „Ons Centrum”. De gehele gereformeerde jeugd is welkom. Spreker is Prof. Dr. K. J. Popma over: „De Hoogheid der Kerk”.

De congresprijs bedraagt f 7.75. Adres voor aanmeldingen en inlichtingen:

Riet Schuurman,
Pelmolenplantsoen 2, Utrecht.

Geref. Predikantenvereniging. Willen de predikanten, die hun contributie over 1957-1958 ad f 1.50 nog niet betaald hebben, dit s.v.p. doen voor 1 april a.s. op mijn girorekening 543938?

Na 1 april zal een quitantie gezonden worden ad f 1.50, verhoogd met 40 cent incassokosten.

Bespaar uzelf die onnodige onkosten en bespaar de quaestor onnodig werk!

Jac. v. Nieuwkoop,
Corn. Jolstr. 56, Scheveningen.

KERKNIEUWS

Beroepen te Goes: C. van Leeuwen van IJsselmuiden-Grafhorst.

Bedankt voor Alphen a.d. Rijn-Bodegraven en voor Homewood, Man., Canada: J. Mulder te Gees.

Praeparatoir-examen. De classis Alkmaar-Zaandam verklaarde beroepbaar: cand. M. Doornbos. Adres: Dorpsstraat 134, Wormer, Tel. 02982 - 284.

Kerkdiensten Schiermonnikoog. Ook dit jaar verzorgt de kerkeraad van Dokkum diensten op Schiermonnikoog. En wel op 6 en 13 april en daarna vanaf 11 mei in „pension Zonneweelde” om 9.30 en 15 uur.

Gelderse Ouderlingen-conferentie. De 14e Gelderse Ouderlingenconferentie onzer kerken is vastgesteld op woensdag 9 april a.s. in hotel „Victoria”, Bovenbeekstraat 10 te Arnhem.

De morgenvergadering begint om 10.15 uur. Na afdoening der huishoudelijke zaken hoopt Ds. F. van Dijk van Neede, te refereren over „Karl Barth en de vastheid van het Woord Gods”.

De middagvergadering, aanvangende om 2 uur, brengt een referaat van Ds. G. Visee, van Kampen, over „De regering der kerk”.

Conferentie van diakenen van de Geref. Kerken in Gelderland en Overijssel. Deze wordt dit jaar gehouden op donderdag 27 maart a.s. in Enschede in een van de zalen van de Twentse Schouwburg, Langstr. 49 (vlak bij de Markt, 5 min. vanaf het Station, parkeerplaats Markt), 's morgens om half elf.

Direct na de morgenvergadering zal een bezoek worden gebracht aan het Stadhuis. Tijdens de middagpauze wordt een koffietafel aangericht. Ds I. de Wolff zal refereren over het onderwerp: „Hoever strekt de grens van de diaconale arbeid?”

Adressen: Contact-adres op Nieuw-Guinea: J. Boer p.a.: Waterstaat in Opbouw, Hollandia, dok IIA, Ned. Nieuw-Guinea.

BETALING ABONNEMENTSGELDEN

Met 1 april begint de nieuwe jaargang van ons blad. We verzoeken onze abonné's hun abonnementsgeld f 5.— per halfjaar of f 10.— per jaar te willen overmaken op postrekening 233117 t.n.v. Drukkerij Steenbergen, Zeist met bijvermelding voor OPBOUW.

De incassokosten zijn tegenwoordig zo hoog, dat we vertrouwen dat onze abonné's aan ons verzoek zullen voldoen.

DE ADMINISTRATIE.

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 2452

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukkerwerk

ADVERTENTIE-TARIEF:

Regelprijs 20 cent per m.M.

Bij contract reductie.

FAMILIEBERICHTEN:

Regelprijs 15 cent per m.M.